

«КОЗАЦЬКИЙ ЛЕГІОН»: ІСТОРІЯ НАВЧАЛЬНО-МОБІЛІЗАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ ПРИ ДОБРОВОЛЬЧОМУ БАТАЛЬЙОНІ «АЗОВ» ЗА МАТЕРІАЛАМИ БАТАЛЬЙОННОГО АРХІВУ НЕРЕГЛАМЕНТОВАНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

М. С. Кравченко

*Інститут української археографії та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського НАН України
2005kms83@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1908-1595*

Ключові слова: «Козацький Дім», батальйон «Азов», нерегламентована документація.

В статті досліджено діяльність навчально-мобілізаційного центру при добровольчому батальйоні «Азов» навесні–влітку 2014 року. Дослідження проведене на основі матеріалів нещодавно зафонованої Центральним державним архівом громадських об'єднань України збірки нерегламентованої батальйонної документації. Мета роботи – визначення алгоритмів процесів підбору й первісної мотивації добровольців батальйону «Азов», відправки їх з навчально-мобілізаційного центру до місця дислокації підрозділу в зоні бойових дій. Методологія дослідження передбачає застосування принципів історизму, цілісності вивчення історичних джерел та об'єктивності, використання методів опису, аналізу і синтезу, класифікації та систематизації. Наукову новизну зумовлює цілкомита нерозробленість тематики в межах академічної науки та висока джерельна вартість матеріалів Азовського батальйонного архіву, які наразі абсолютно недосліджені; дані матеріали вводяться в науковий обіг вперше. Перспектива подальших досліджень полягає в тому, що завдяки дослідженню роботи навчально-мобілізаційного центру батальйону «Азов» можна визначити причини високої мотивованості добровольців батальйону та злагодженості дій підрозділу під час військово-політичних подій на Сході України у 2014 році. У висновках дослідження встановлено, що набір, первісну підготовку та доставку новобранців до місця постійної дислокації батальйону на фронті здійснювала окрема структура – «Козацький легіон». Крім того, встановлено, що до відбуття батальйону в зону бойових дій «Козацький легіон» фактично відіграв роль штабу підрозділу.

«COSSACK LEGION»: HISTORY OF THE TRAINING AND MOBILIZATION CENTER AT THE VOLUNTARY BATTALION «AZOV» ON THE MATERIALS OF THE BATTALION ARCHIVE OF UNREGULATED DOCUMENTATION

M. Kravchenko

*M. S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies,
National Academy of Sciences of Ukraine*

Key words: Cossack House, Azov battalion, unregulated documentation.

The articles examine the activities of the training and mobilization center at the Azov Volunteer Battalion in the spring and summer of 2014. The research was conducted on the basis of materials that carry collections of unregulated battalion documentation, recently recorded in the Central state archive of public associations of Ukraine. The aim of the publication is to determine the algorithms of the processes of selection and initial motivation of volunteers of the Azov Battalion, sending them from the training and mobilization center to the location of the unit in the combat zone. The research methodology involves the application of the principles of historicism, the usage of studying whole historical sources and being objective. Descriptive method, methods of

classification and systematization as well as methods of analysis and synthesis have been used. The scientific novelty is conditioned by the complete undeveloped subject matter within the framework of academic science and the high source value of the materials of the Azov Battalion Archive, which are currently completely unexplored; these materials are introduced into scientific circulation for the first time. The prospect of further research is that due to the study of the activities of the training and mobilization center of the Azov Battalion, it is possible to determine the reasons for the high motivation of the battalion volunteers and the coordination of the unit's actions during military and political events in eastern Ukraine in 2014. In the conclusions of the study it was established that the recruitment, initial training and delivery of recruits to the place of permanent deployment of the battalion at the front was carried out by a separate structure - "Cossack Legion", which was counted as "School Company" after structuring of the battalion. In addition, it was established that before the battalion left for the combat zone, the Cossack Legion actually played the role of the unit's headquarters.

Батальйон «Азов» був не тільки одним з найбільш чисельніших українських добровольчих формувань¹, але й відіграв багато в чому вирішальну роль у перебігу всієї Антитерористичної операції на Сході України (далі - АТО), адже саме силами «Азова» було проведено ключову частину бойових заходів по визволенню Маріуполя, що стало одним з поворотних моментів у перебігу військових дій на Донбасі. Ця операція не дала утворитися проросійському суходільному коридору між окупованими «материковими» територіями та анексованим півостровом, що багато в чому зумовило весь подальший перебіг війни². Окрім визволення Маріуполя добровольці-азовці відіграли також ключову роль і в стратегічно важливій обороні Приазов'я в перші дні вересня 2014 року³ та в Широкинській наступальній операції, що не мала аналогів впродовж всієї Антитерористичної операції на Сході України (далі - АТО)⁴. Бойова ефективність батальйону була зумовлена високою вмотивованістю і специфічним підбором добровольців. Комплексного дослідження цього процесу (специфічної мотивації та підбору добровольців до батальйону) в межах академічної науки до сьогодні не здійснювалося. Саме ця недослідженість і зумовлює актуальність даної розвідки.

Найбільш повно дослідити набір добровольців в «Азов» можна за внутрішньою нерегламентованою

ною документацією батальйону, адже інших документів, які комплексно відображають процес набору добровольців до батальйону наразі просто немає. Архів нерегламентованої документації батальйону «Азов» восени 2020 року був зафонований Центральним Державним архівом громадських об'єднань в межах новоутвореного фонду 361 «Колекція документів з проведення Антитерористичної операції на тимчасово окупованих територіях України та діяльності волонтерського руху в Україні»⁵. Дана збірка матеріалів є результатом спільної роботи по упорядкуванню нерегламентованої документації ветеранів батальйону «Азов» та штабу окремого загону спеціального призначення «Азов» Національної Гвардії України (підрозділу-спадкоємця однойменного батальйону)⁶. Внутрішня нерегламентована документація не обмежується регламентованими ззовні чинниками, а фіксує події у такому вигляді, якими вони справді були (чи принаймні здавалися авторам) на момент їх фіксації. Це додає таким документам особливої цінності.

Метою даної розвідки є визначення алгоритмів процесу підбору й первісної мотивації добровольців батальйону «Азов», відправки їх з навчально-мобілізаційного центру до зони АТО навесні-влітку 2014 року, а також визначення особливостей цих процесів, використовуючи інформаційний потенціал батальйонного архіву нерегламентованої документації (далі – Архів).

Досягнення даної мети передбачає вирішення наступних дослідницьких завдань:

1. Здійснити огляд матеріалів Архіву, які сто-

¹ Стасюк Ю.М. Українські добровольчі формування: створення та функціонування (2014-2015 рр.): дис. на здобуття ступеня кандидата іст. наук: 07.00.01. Київ, 2018. С.249.

² Визволення Маріуполя. Фотозбірка військової мемуаристики [упоряд. М. Кравченко]. Київ: Орієнтир, 2018. С.3.

³ Добробати / [К. Гладка, Д. Громаков, В. Миронова та ін.]. Харків: Фоліо, 2017. С.210-220.

⁴ Широкинська операція. Спогади учасників наступу [упоряд. М. Хомеріккі]. Київ – Маріуполь – Мена: Домінанта, 2016. С.3.

⁵ ЦДАГО України. Ф. 361. Оп.1. Спр. 1-8.

⁶ URL: <https://azov.org.ua/azovska-dokumentacia-prujniata-do-cdago>

суються підбору і первісної мотивації особового складу, а також доставки новобранців до місця дислокації підрозділу в зоні бойових дій;

2. На основі дослідження вмісту даних матеріалів відтворити алгоритми набору і підготовки добровольців в батальйоні, а також їх відправки до зони АТО, визначивши особливості цих процесів.

Набору і первісній підготовці особового складу, а також його відправці у зону бойових дій присвячено майже третину документів Архіву, які згруповані під загальною назвою «Козацький легіон»⁷. Таку власну назву мав окремий підрозділ батальйону «Азов», що здійснював набір та первісний вишкіл добровольців. Назва батальйонного навчально-мобілізаційного центру була утворена від місця його розташування – старого корпусу готелю «Козацький», розташованого у будинку №5 на столичному провулку Тараса Шевченка. Дане приміщення належало Міністерству Оборони України, але через складну систему господарських оборотів право власності на будівлю почали оспорювати у держави комерційні структури. В результаті цих господарських спорів приміщення ніким не експлуатувалося і в лютому-березні 2014 року було де-факто захоплене учасниками Революції Гідності. З того часу статус приміщення так і не був унормований, тож користуватися ним стали добровольці, практично отримавши мовчазну згоду з боку Міністерства Оборони України⁸. Таким чином, первісне формування батальйону «Азов» відбувалося фактично в умовах сквотингу – зайняття невикористовуваної спірної території громадськими активістами (в даному разі – волонтерами-добровольцями).

У нерегламентованій батальйонній документації, починаючи з літа 2014 року, коли структура «Азову» устійнилася і з'явився поділ на сотні-чоти-десятки, до «Козацького легіону» стали також застосовувати назву «вишкільна сотня»⁹.

Як вже зазначалося вище, документація батальйонного навчально-мобілізаційного центру становить майже третину всього Архіву (40 з 138 одиниць зберігання). Матеріали «Козацького легіону» складають:

- журнал прийому відвідувачів, датований 28 квітня – 9 травня 2014 року¹⁰;
- бланк реєстру добровольців¹¹;

- список дозволів на зброю¹²;
- розклади занять, датовані 6-8, 10-12, 22-29 травня і 8-9 червня 2014 року¹³;
- списки Козацького легіону, датовані 2,4-5, 8-9, 11-12, 15-17, 26, 30-31 травня та 7-8 червня 2014 року¹⁴;
- 6 списків похідних груп (групової відправки набраних добровольців до місця дислокації батальйону в зоні АТО), датовані 3-4, 9, 18 травня, 3 і 23 червня та 16 липня 2014 року¹⁵.

Зазначені документи свідчать про те, що навчально-мобілізаційний центр в «Козацькому» станом на кінець квітня 2014 року вже діяв, тобто існував ще до дати офіційного створення батальйону «Азов» (5 травня 2014 року)¹⁶.

З журналу прийому відвідувачів видно, що в старому корпусі готелю «Козацький» навесні 2014 року по суті працювала набірна комісія, яка приймала добровольців цілими групами¹⁷. Ще до утворення батальйону колектив, який згодом складе основу «Азову», вже існував. Його діяльність можна було б охарактеризувати як партизанську, але ця діяльність не була підпільною, адже набір добровольців здійснювався відкрито. Легально здійснювався і процес озброєння загону. Список дозволів на зброю ілюструє, що у первісного колективу майбутнього батальйону існувала ініціатива по забезпеченню себе цивільною зброєю, для чого вочевидь було організовано процес отримання дозволів та закупівлі нарізних карабінів та гладкоствольних помпових рушниць. Документ не датований, але з контексту зрозуміло, що укладався він в квітні або перших числах травня 2014 року, ще до офіційного утворення батальйону. В списку зазначено, що з 18 добровольців, які намагалися отримати дозволи на зброю, семеро цих дозволів так і не отримали (причини не зазначені), 4 добровольця отримали нарізну і ще 7 – гладкоствольну зброю¹⁸.

Розклади занять ілюструють процес первісної підготовки добровольців, який відбувався в «Козацькому»¹⁹. Учебний день розпочинався о 08:00 з підйому, руханки і читання Декалогу українського націоналіста. Відбою опівночі передувало читання Молитви українського націоналіста. Ідеології націоналізму приділялася значна увага

⁷ ЦДАГО України. Ф. 361. Оп.1. Спр. 1–3.

⁸ URL: <https://nackor.org/ukr/kozac-kiy-dim-vidkrito>

⁹ ЦДАГО України. Ф. 361. Оп.1. Спр. 6.

¹⁰ Ibid. Спр. 1. Арк. 1.

¹¹ Ibid. Спр. 1. Арк. 2.

¹² Ibid. Спр. 1. Арк. 3.

¹³ Ibid. Спр. 1. Арк. 4–18.

¹⁴ Ibid. Спр. 2. Арк. 1–16.

¹⁵ Ibid. Спр. 3. Арк. 1–6.

¹⁶ URL: <https://azov.org.ua/pro-nas/>

¹⁷ ЦДАГО України. Ф. 361. Оп.1. Спр. 1. Арк. 1.

¹⁸ Ibid. Спр. 1. Арк. 3.

¹⁹ Ibid. Спр. 1. Арк. 4–18.

у підготовці добровольців, вочевидь це мало суттєво мотивувати особовий склад. Окремі заняття ідеологічного характеру (названі власне «ідеологічна підготовка», «інформаційна агресія» та «політінформація») наявні у розкладах половини учбових днів (8 з 16). Але більшість занять присвячена все-таки прикладним військовим дисциплінам – власне військова підготовка, стройова підготовка, радіопідготовка, медична підготовка, військове орієнтування, тактика, вивчення засобів особистого захисту та військова психологія (такі назви навчальних предметів фігурують у розкладах занять). Окремий час (майже щоденно) приділявся збірці-розбірці зброї, навчанням зі спорядження магазину, рукопашному бою, ножовому бою та заняттях у спортивному залі. 8 і 9 червня 2014 року у розкладах занять фіксується марш-кидок для навчання добровольців працювати трійками. Вечорами новобранці передивлялися учбові фільми. Цікаво, що окремою дисципліною був «агітпост» (вочевидь для агітації вступу до батальйону новобранців).

За списками особового складу «Козацького» можна визначити чисельність первісного особового складу батальйону, адже до виїзду на постійне місце дислокації в зону АТО 9 травня 2014 року саме тут було місце дислокації «Азова» загалом.

Так, за списком, датованим 2 травня 2014 року²⁰ на «Козацькому» перебувало 58 бійців, які були структуровані у 5 десятків чисельністю 5-11 добровольців в кожному. Окремими структурами були ще 2 десятки («генеральний» (фактично – командування підрозділу) та «обозний» (з контексту зрозуміло, що цей десяток був спеціалізований під господарчу діяльність)) і 2 окремі «ланки» (названі «старшинською» та «інструкторською»). Через тиждень, 8 травня 2014 року (перед виїздом на постійне місце дислокації на Південний Схід України) добровольців на «Козацькому» вже 93, структурно колектив поділяється на:

- командування (носить претензійну назву «Генеральний штаб», складається з прес-служби і 5 референтур - бойової, фінансової, ідеологічної, агітаційно-пропагандивної та законотворчої, загальним складом 12 осіб);

- «Київський осередок» (добровольці-кияни, які мешкали не в «Козацькому», а вдома) чисельністю в 10 осіб;

- «Київський гарнізон» у складі 2 чот (складаються з 5 і 4 десятків відповідно), загальною

чисельністю 61 доброволець²¹.

Після 9 травня 2014 року на «Козацькому» лишається лише 2-га чота у складі 3 десятків, керівник штабу, 5 обозних, 5 працівників референтур (агітаційно-пропагандивної і законотворчої)²². 15 травня десятків вже 4, до 2-го десятку додається окрема шведська ланка (вочевидь з добровольців-шведів)²³, а 17 травня десятків вже 6²⁴.

Але 26 травня десятків знову стає 2 і судячи з позивних змінився особовий склад²⁵. Отже, частина добровольців відбула в зону АТО. До 30 травня кількість десятків знову зростає до 6²⁶, отже набирається чергова група новобранців. 7-8 червня добровольці вже зведені в 2 чоти (по 3 і 2 десятки відповідно)²⁷. 2-й і 3-й десятки називаються «полтавським» та «черкаським» відповідно, складаючись з вихідців з зазначених міст. 3 кінця травня 2014 року особовий склад «Козацького» поділяється на постійний (штаб) та перемінний (гарнізон). Штаб складають керівник штабу, обоз, 2 референтури та київський осередок. Гарнізон має лінійну структуру і поділяється на чоти-десятки-ланки та складається з новобранців-добровольців. Згодом таку ж структуру використовуватимуть і в батальйоні як власну альтернативу армійській системі. Як свідчать інші документи Архіву, в зоні АТО «Азов» поділяється на сотні-чоти-десятки, замість передбаченого офіційною документацією поділу на роти-взводи-відділення²⁸.

Якщо досліджувати чисельність добровольців «Козацького легіону», то мінімальний показник бійців, що перебували на в навчально-мобілізаційному центрі, фіксується 9 травня 2014 року (вочевидь після від'їзду основного складу батальйону в зону АТО) і становить 25 добровольців. Максимальним є показник 93 добровольці, зафіксований у попередній день, 8 травня, перед виїздом батальйону.

Похідні групи є структурованими колективами новобранців, які відправляються в зону АТО після попередньої підготовки в «Козацькому легіоні». Дуже цікавим є використання самого терміну «похідні групи». Тут здається очевидною аналогія з похідними групами Організації Українських Націоналістів, що почали організовуватися бан-

²⁰ ЦДАГО України. Ф. 361. Оп.1. Спр. 2. Арк. 1.

²¹ Ibid. Спр. 2. Арк. 2.

²² ЦДАГО України. Ф. 361. Оп.1. Спр. 2. Арк. 3.

²³ Ibid. Спр. 2. Арк. 4.

²⁴ Ibid. Спр. 2. Арк. 5.

²⁵ Ibid. Спр. 2. Арк. 6.

²⁶ Ibid. Спр. 2. Арк. 7.

²⁷ Ibid. Спр. 2. Арк. 8.

²⁸ Ibid. Спр. 4-8.

дерівцями й мельниківцями з відкриттям німецько-радянського фронту Другої Світової війни. Втім, через використання аналогічних термінів не варто автоматично ототожнювати значення «азовських» та «ОУНівських» похідних груп. З контексту документів Архіву чітко зрозуміло, що в «Азові» це були лише групи нових добровольців, що вирушали в зону АТО з Києва²⁹. Ніякого функціоналу по встановленню влади на місцях у прифронтовій зоні ці групи не мали, на відміну від похідних груп ОУН, для яких саме це було основним завданням (аж ніяк не участь у бойових діях).

Похідних груп нараховується 6. Перша з них фактично нумерується «нульовою», адже з огляду на позивні «нульова» та «перша» (яка вирушала на схід через кілька днів після «нульової») насправді фактично збігаються і є одним й тим самим особовим складом. 3-4 травня похідна група здійснила рейд на Маріуполь і повернулася на «Козацький», щоб 9 травня знову виїхати в зону бойових дій вже на постійну дислокацію³⁰.

Перший виїзд батальйону на Азовське узбережжя відбувався двома підгрупами, перша з яких (25 бійців під командуванням «Октана») вирушила о 22:00 3 травня, а друга (38 бійців під командуванням «Черкаса») - о 10:00 4 травня³¹. Вочевидь, таким чином зафіксований рейд 5-7 травня на Маріуполь, коли щойно утворений батальйон «Азов» брав участь у бою під смт. Мангуш Донецької області, під час якого азовцями був взятий в полон перший міністр оборони так званої «Донецької народної республіки» Ігор Хакімзянов³². Отже, можна констатувати, що в цьому першому батальйонному рейді брали участь 63 азовці³³.

9 травня 2014 року той же особовий склад (доповнений до 75 добровольців і по-новому структурований) знову вирушив до зони АТО, де взяв участь у боях в Маріуполі³⁴. Ця похідна група також складалася з 2-х підгруп. Перша виїхала з «Козацького» 9 травня о 19:00 - 53 добровольці під загальним командуванням «Білого», структуровані у 7 десятків, 6 з яких - номерні і один - «старшинський». 6-й і 7-й в дужках позначені також додатковими назвами - Луганський та Київський, вочевидь сформовані з мешканців відповідних міст. Друга підгрупа виїхала на 3 години

пізніше - о 22:00 того ж, 9 травня. Її складали 22 бійці, розподілені на 2 десятки по 11 бійців в кожному під командуванням десятників «Шухевича» та «Лінукса»³⁵. Особовий склад другого десятку позначений як «братчики», тож вочевидь він складався з представників політичної партії «Братство», очолюваної Дмитром Корчинським. З огляду на швидкість пересування (виїзд похідної групи відбувався ввечері і того ж дня, 9 травня, група була вже в Маріуполі³⁶), доставка батальйону до зони АТО могла відбуватися тільки літаком.

Наступна похідна група вирушила в зону АТО через 9 днів, 18 травня 2014 року. Ця група складалася з 2 чот і загалом нараховувала 61 добровольця³⁷.

У відповідності до матеріалів Архіву влітку 2014 року з «Козацького» до місць дислокації батальйону в зону бойових дій вирушили щонайменше три похідні групи - 3 і 23 червня та 16 липня, по 56, 45 і 60 добровольців відповідно³⁸. Втім, з огляду на наявність в Архіві списку розподілу новоприбулих добровольців, датованого 17 серпня³⁹, можна стверджувати, що в серпні 2014 року до місця дислокації «Азова» прибули ще 67 новобранців.

Похідна група, що вирушила в зону АТО 23 червня, додатково має супровідний лист по особовому складу. В цьому листі вказані позивний («псевдо»), посада, рік народження, місто походження, військова спеціальність та корисні вміння кожного добровольця. У відповідності до вказаних у цій таблиці посад в похідній групі було 2 чотових (азовський аналог командирів взводів), 6 десятників (азовський аналог командирів відділень), 5 ланкових (азовський аналог старших солдатів). Роки народження новобранців перебувають в діапазоні від 1964 до 1996, тобто добровольці мали від 18 до 50 років. По містах походження похідна група складалася з 12 мешканців Черкащини (10 з самих Черкас і 2 з Корсуня-Шевченківського), 10 з Харківщини (9 з Харкова і 1 з Куп'янська), 6 з Миколаєва, 6 з Полтави, 3 з Києва, 2 з Чернігова, 2 з Донеччини (по 1 зі Слов'янська і Макіївки відповідно) й по 1 мешканцю Вінниці, Дніпропетровської (м. Кривий Ріг), Сумської (м. Конотоп) та Житомирської (м. Бердичів) областей⁴⁰. Таким чином, в похідній групі присутні вихідці лише з центральних та східних регіонів України, а меш-

²⁹ ЦДАГО України. Ф. 361. Оп.1. Спр. 3. Арк. 1-6.

³⁰ URL: <https://azov.org.ua/pro-nas/>

³¹ ЦДАГО України. Ф. 361. Оп.1. Спр. 3. Арк. 1.

³² URL: <https://azov.org.ua/pro-nas/>

³³ ЦДАГО України. Ф. 361. Оп.1. Спр. 3. Арк. 1.

³⁴ URL: <https://azov.org.ua/pro-nas/>

³⁵ ЦДАГО України. Ф. 361. Оп.1. Спр. 3. Арк. 2.

³⁶ URL: <https://azov.org.ua/pro-nas/>

³⁷ ЦДАГО України. Ф. 361. Оп.1. Спр. 3. Арк. 3.

³⁸ Ibid. Спр. 3. Арк. 4-6.

³⁹ ЦДАГО України. Ф. 361. Оп.1. Спр. 6. Арк. 13.

⁴⁰ Ibid. Спр. 3. Арк. 5.

канці Українського Заходу взагалі відсутні.

Ще один цікавий документ, що стосується набору та первісної підготовки особового складу, датований 14 серпня 2014 року. Це загальний список батальйону, в якому наявний окремий штатний розпис підрозділу під назвою «Вишкільна сотня». У відповідності до цього документу, у серпні 2014 року «Азов» мав аж 4 навчально-мобілізаційні центри, які знаходилися в Києві, Харкові, Полтаві та Миколаєві⁴¹. Втім, з огляду на те, що полтавський та миколаївський центри мали лише по 1 штатному працівнику, то в цих містах вочевидь діяли відпоручники-рекрутери, що організовували набір добровольців з цих міст. Харківський центр складався з 4 чоловік. Повноцінний штат мав лише центр в Києві на «Козацькому». Він складався з 7 працівників центру підготовки, 6 працівників відділу кадрового забезпечення і 5 обозних відділу матеріального забезпечення. З огляду на те, що всі документи про прибуття на місце дислокації «Азова» в зоні АТО свідчать про приїзди новобранців тільки з «Козацького», можна зробити висновок, що харківський, полтавський і миколаївський центри не були самостійними структурами, а підпорядковувалися «Козацькому легіону» і здійснювали лише набір новобранців у своїх містах для подальшої підготовки в Києві.

Отже, на основі дослідження вмісту матеріалів Архіву можемо відтворити загальний алгоритм набору і підготовки добровольців в батальйоні «Азов», а також процес їх відправки до зони АТО. Головною особливістю цих процесів є наявність в батальйоні спеціальної структури, яка здійснювала набір, підготовку і доставку новобранців до місця постійної дислокації батальйону. Ця структура первісно мала назву «Козацький легіон», а після структурування батальйону в червні 2014 року (вже в зоні АТО) обліковувалася як «Вишкільна сотня». Головний центр цієї структури був розташований в Києві, але станом на серпень 2014 року діяли відокремлені підрозділи чи відпоручники-рекрутери в Харкові, Полтаві та Миколаєві. В центрі відбувався те тільки набір, але й первісна підготовка нового особового складу, де окрім військових дисциплін значна увага приділялася мотивації через викладання ідеологічних дисциплін, кінопокази та ранкові й вечірні читання Декалогу й Молитви Українського Націоналіста. Ще однією цікавою особливістю підготовки в батальйонному навчально-мобілізаційному центрі було те, що новобранці на агітаційних постах

самі агітували перехожих до вступу в батальйон.

«Козацький легіон» до утворення батальйону діяв як фактичний штаб партизанського загону (в документах за квітень–травень окремо, а потім і паралельно з назвою «Азов» використовується назва «Чорний Корпус»). Даний партизанський загін (відомий у пресі також як «чорні чоловічки») став основою для формування легального добровольчого формування у складі Міністерства внутрішніх справ України (у такому статусі «Азов» перебував з 5 травня 2014 року). В штабному форматі «Козацький» діяв аж до передислокації командування батальйону з Києва в зону бойових дій.

Перша похідна група у кількості 75 добровольців вирушила з навчально-мобілізаційного центру до місця дислокації батальйону в зону АТО 9 травня 2014 року. Після цього з «Козацького» вирушили ще щонайменше 5 похідних груп:

- 61 доброволець 18 травня 2014 року;
- 56 добровольців 3 червня 2014 року;
- 45 добровольців 23 червня 2014 року;
- 60 добровольців 16 липня 2014 року;
- 67 добровольців 17 серпня 2014 року.

Таким чином, протягом травня–серпня 2014 року через «Козацький» пройшло щонайменше 364 добровольці, що склали кадрову основу батальйону «Азов» і впродовж долучення до основного складу підрозділу в зоні АТО взяли участь у визволенні Маріуполя (13 червня 2014 року), визволенні Мар'їнки (4 серпня 2014 року), Іловайській операції (10-23 серпня 2014 року) та обороні Маріуполя (4-5 вересня 2014 року).

⁴¹ Ibid. Спр. 6. Арк. 19.

References

Azov (2020), «Азовська документація батальйонних часів прийнята до Центрального Держархіву громадських об'єднань» [«The Azov documentation of battalion times has been accepted by the Central State Archive of Public Associations»], available at : <https://azov.org.ua/azovska-dokumentacia-prujniata-do-cdago/> (accessed 20 April 2021).

Azov (2020), «Про Азов» [«About the Azov battalion»], available at : <https://azov.org.ua/pro-nas/> (accessed 20 April 2021).

Dobrobats (2017), K. Gladka, D. Gromakov, V. Mironova etc., Folio, Kharkiv.

Liberation of Mariupol. Photo collection of military memoirs (2018), M. Kravchenko (compiler), Orienteer, Kyiv.

National Correspondent (2016), «Козацький дім відкрито» [«The Cossack house is open»], available at : <https://nackor.org/ukr/kozac-kiy-dim-vidkrito> (accessed 20 April 2021).

Shyrokyne operation. The memories shared by the fighters who took part in the offensive (2016), M. Khomerikii (compiler), Orienteer, Kyiv.

Stasyuk Yu.M. (2018) Ukrainian Volunteer Units: creation and functioning (2014–2015), Qualification Scientific Work.